

BÖLÜM 14

OKUL ORTAMINDA YAŞAM SONU SORUNLARA YAKLAŞIM REHBERİ

Nadire ERCAN TOPTANER¹
Aydan YILMAZ ÇANKARA²

İÇERİK

- 14.1. Giriş
- 14.2. Çocuklarda Yaşamı Sınırlayan ve Yaşamı Tehdit Eden Durumlar
- 14.3. Gelişim Dönemlerine Göre Çocuk ve Ölüm Kavramı
- 14.4. Okul ortamında Yaşam sonu Bakım
  - 14.4.1. Yaşamı Sınırlayan ve Yaşamı Tehdit Eden Hastalığı Olan Çocuklar İçin Temel Aşamalar
- 14.5. Okul ortamında Yaşam sonu Dönemde Rol ve Sorumluluklar
- 14.6. Yas Süreci
  - 14.6.1. Yas Sürecinde Çocuklara ve Gençlere Destek Olmak
  - 14.6.2. Okul ortamında Travmatik Yası Olan Öğrenciye Nasıl Yardımcı Olunur?
  - 14.6.3. Yas Sürecinde Eğitimciler
  - 14.6.4. Yas Sürecinde Aileler
- 14.7. Sonuç
- Kaynaklar

¹ Dr. Öğr. Üyesi Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Hemşirelik Fakültesi, Halk Sağlığı Hemşireliği AD., İstanbul, Türkiye, nadireercan.toptaner@sbu.edu.tr

² Arş. Gör. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Hemşirelik Fakültesi, HALK Sağlığı Hemşireliği AD., İstanbul, Türkiye, aydanyilmaz@sbu.edu.tr

Kaynaklar

1. Lister A, Alley K. *Helping Children with Palliative Care Needs to Access Education: A resource for schools, colleges and early years providers*. Kelly K and Cooper J (eds). Together for Short Lives; 2015.
2. Algier L. Çocuklarda palyatif bakım. *Journal of Ankara University Faculty of Medicine*. 2005;58(3): 132-135.
3. Harputluoğlu N, Çelik T. Pediatrik palyatif bakım. *Journal of Dr. Behçet Uz Children's Hospital*. 2020;10(1): 1-7. doi:10.5222/buchd.2020.30922
4. Field MJ, et al. (Eds.) *When children die: improving palliative and end-of-life care for children and their families*. Institute of Medicine (US) Committee on Palliative and End-of-Life Care for Children and Their Families. United States: National Academies Press; 2003. doi:10.17226/10390 (15.09.2022 tarihinde <https://nap.nationalacademies.org/catalog/10390/when-children-die-improving-palliative-and-end-of-life-care> adresinden ulaşılmıştır).
5. American Academy of Hospice and Palliative Medicine; Center to Advance Palliative Care; Hospice and Palliative Nurses Association; Last Acts Partnership; National Hospice and Palliative Care Organization. National Consensus Project for Quality Palliative Care: Clinical Practice Guidelines for quality palliative care, executive summary. *Journal of Palliative Medicine*. 2004;7(5):611-627. doi:10.1089/jpm.2004.7.611 (16.09.2022 tarihinde <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15588352/> adresinden ulaşılmıştır).
6. Harputluoğlu N, Yılmaz Ü, Çelik T. Pediatrik palyatif bakımda etiyojisi: tek merkez deneyimi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*. 2020;10(3):245-250. doi: 10.5222/buchd.2020.63308.
7. Bowden VR, Greenberg CS. *Children and their families: the continuum of care*. Lippincott Williams & Wilkins; 2014.
8. Aydın Engin E, ve ark. Kronik hastalığa sahip Çocukların psikososyal sorunları: Pediatrik sosyal hizmet müdahaleleri odağında bir derleme. *Güncel Pediatri Dergisi*. 2021;19(2): 271-279. <https://doi.org/10.4274/jcp.2021.0033>
9. Bell MF, Bayliss DM, Glauert R, Harrison A, Ohan JL. Chronic illness and developmental vulnerability at school entry. *Pediatrics*. 2016;137(5):2015-2475. doi:10.1542/peds.2015-2475
10. Adistie F, Lumbantobing VB, Maryam NNA. The needs of children with terminal illness: a qualitative study. *Child Care in Practice*. 2020;26(3):257-271.
11. Kaytez N. Ölüm ve Çocuk üzerindeki etkileri. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2020; 3(3): 171-176.
12. Collins J (Ed.). *A practical guide to palliative care in paediatrics*. Sydney, Australia: Children's Health Queensland Hospital and Health Service; 2014.
13. Dyregrov A. *Çocuk, kayıplar ve yas yetişkinler için el kitabı*. (Gülden GÜVENÇ, Çev. Ed.) Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları; 2000; 20(1):1-27.
14. UNICEF. *Levels & Trends in Child Mortality Report 2021*. Estimates developed by the UN Inter-agency Group for Child Mortality Estimation; 2021. (16.09.2022 tarihinde <https://data.unicef.org/resources/levels-and-trends-in-child-mortality/> adresinden ulaşılmıştır).

15. TÜİK. *İstatistiklerle Çocuk, 2020*. Sayı: 37228. (10.09.2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2020-37228> adresinden ulaşılmıştır).
16. TÜİK. *İstatistiklerle Çocuk, 2021*. Sayı:45633 (10.09.2022 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633> adresinden ulaşılmıştır).
17. Rushton CH. Ethicsandpalliativecare in pediatrics. RoyalChildren'sHospital. Aboutpalliativecare. *AmericanJournal of Nursing*2004;104:54-63. <https://doi.org/10.1097/00000446-200404000-00019> (10.09.2022 tarihinde https://journals.lww.com/ajnonline/Citation/2004/04000/Ethics_and_Palliative_Care_in_Pediatrics__When.19.aspx adresinden ulaşılmıştır).
18. Meghani SH. A conceptanalysis of palliativecare in the United States. *Journal of Advanced Nursing*. 2004;46(2):152-161. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2003.02975.x> (10.09.2022 tarihinde <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/15056328/> adresinden ulaşılmıştır).
19. Dülgerler Ş, Engin E, Çam O. Çocuklarda ölüm kavramı ve yas sürecinde psikiyatri hemşiresinin rolü. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*. 2005;21(1): 197-209. (10.09.2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egehemsire/issue/49611/635844> adresinden ulaşılmıştır).
20. Bildik T. Ölüm, kayıp, yas ve patolojik yas. *Ege Tıp Dergisi*. 2013;52(4): 223-229.
21. Koytak NS. 7-11 yaş grubundaki Çocuklarda ölüm kavramı ve ölüm kaygısının araştırılması. *Yüksek lisans tezi*. İstanbul: İstanbul İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; 2008.
22. Sarman A, Tuncay S, Sarman E. Çocukta ölüm kavramı, ölümcül hastalığı olan Çocuklara ve ailesine yaklaşım. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*. 2021;3(1):37-44. doi: 10.48071/sbuhemsirelik.876765
23. Filiz NY, Dikmen Y. Yaşam sonu bakım uygulamalarında hasta savunuculuğu. *Journal of Human Rhythm*. 2017; 3(2): 95-100.
24. Akyol A. Yetişkinde ölüm süreci ve hemşirelik bakımı. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*. 2010; 26(3): 59-72.
25. Taşdelen Y ve Kürtüncü M. Çocuklarda yaşam sonu bakım ve iyi ölüm kavramı. *MedicineJournal of West Black Sea*. 2022;6(1):1-8.
26. Akgün Kostak M, Çetintaş İ, Korkmaz S. Onkolojik sorunu olan Çocuk ve ailesinin yas süreci ve psikososyal bakımı: geleneksel derleme. *Türkiye Klinikleri Journal of NursingSciences*. 2022;14(2):590-597. (10.09.2022 tarihinde <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=obo&AN=157936291&lang=tr&site=eds-live> adresinden ulaşılmıştır).
27. Kırmaz G. Okul Öncesi dönemi (3-6 yaş) Çocuklarında ölüm yaşantısı üzerine ailelere öneriler. *Okul Psikolojik Danışmanı E – Bülteni*. 2017;7: 35-37.
28. Aydın C, Bugay A. Okullarda kayıp ve yas: öğretmenler, aileler ve okul psikolojik danışmanları için öneriler. *Okul Psikolojik Danışmanı E – Bülteni*. 2018;8: 12-18.
29. Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve UNICEF. *Ölüm ve yas travması*. Baloğlu M, Göv E (eds.). Ankara: Teknik Tanıtım Matbaa Mak. San. ve Tic. Ltd. Şti; 2017.